

Kuldintuxa zaldakuetshi mozhua ne kalta zuñgajienapanaldiamak

Meja ai kalta gauwane: Pábulduki Duwe Jesúja ají múldigaba guaxal gaxaneja jalde kaltaki gauwane. Akldé Pábuldu shaldaga miñkualdaldiamake “Aldumaxa zaldakuetshi kalta zuñgajienapanaldiamak” gaune tuakue.

Mekuetshi kalta gauwane: Pábulduja Duwe Jesú ipananekue Kuldintuxa ishjuizhaldekakue jalde kalta kakuzgauwane. Akldé Kuldintuxa shalda miñkualdaldiamake kasaklde Kuldintuxa zaldakuetshi tuakue.

Jinak ai kalta gauwane: Pábulduja axañga ezua kalta, 1 Kuldintuxa, kakuzgauñgueniki exa mokue kaxabizhá. Atshakna, kasaklde kaltak askuiñga izhogakue guiyaba kakbene nalgué, amak ajanashakí nukaga katú. Guñgueni Tituja Kuldintuxa kaxabizhguenik Pábuldu Masedoniaxa akldabixal neyatshak, ekue akldé janshibeñga ashekualdaté nogatuka akbeyá (2.12-13; 7.5-16). Naldatshak Pábulduja kejanalga noguakna jalde kalta, 2 Kuldintuxa, gauwane. Atshak bual na, kuíbuldu Kuldintuxa anuñka juldiú sanákueja “Pábulduki, Duwe Jesúja ají múldigaba guaxal gagazháne” nalda axakuashiñgaba ashekue. Ai naldagálde nuxa jian kakzukuazháldiamak jiaga jalde kalta kakauwane.

Ji, ji shalda guashi jalde kalta gaune:

1. Kasak misha ji shalda kakbene (1.1-11)

2. Pábuldu ishkualdiña, Duwe Jesúja naldiña gaxane kakbene (1.12-7.16)
 - a. Pábuldu, aldéñ naldi sakí aklddeka (1.12-2.17)
 - b. Duweja ají múldigaba guaxal gaxanamak Pábuldu jiba atshiji izhuka (3.1-6.10)
 - c. Exa zaldakue na mitsabé ishkalaldakue kagakuañneklde (6.11-7.16)
3. Duwe ipanane jika agajueshkakue agaxaunexaldiamak paldata juizhakuakue (8.1-9.15)
4. Mokue Duweja naldiña gaxane kakbeji, ishkuane (10.1-12.21)
5. Aldiwe kakbene (13.1-14)

Pábulduja Kuldintuxa zaldakuek mozhua ne kalta kakuzgaune

¹ Maiñ Duwe Jesú ipanamine Kuldintuxa[☆] mishjuizhaldekakuañ, tueñgui Akeya baxe zahauxa zaldakue Jateja ají giemi za aldaldaldiamak kezhgakuxanekuetshi juizhi kalta miñkuzgauwatokuge. Naski Pábulduk Jateja jañguanamak Asukuá Duwe Jesú Zunekualkajañki ají múldigaba guaxal nakaxanega nzhakú. Jalde miñgakauwatoxaldatshak, Timuteyu, Duwek nauwikaja nekldeja ekíga mimajañguxá ni mimakuák.

² Saldiña netshi Jate Nauwijatega, Asukuá nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú na, atemajañ

[☆] **1:1** 1.1 Ajsh 18.1

éegaba guaň mimajaňgui, muldetua aldunaxa seňgaba miňzukui shi mimezhokshí.

Jateki zũngakuañneka

³ Saldiñga netshi Jate, aldénga na nauwiji Sáñkalda Duwe Jesútshi Ajatega “zeñ nzhakldék” akbeji, akldé akzamakga akzukui kuizizhoshí. Nauwijatega na guaň zaldabatshi jate izhoshi na, zũngakuañnegakue na nahauxatshi jate izhuka. ⁴ Ekí izhogakna, sakígaba jibaň tuwi guaňkaldogéñ zũngauneshi, zũngakuañneka. Ekíki mieldekué jibaň tuwi akuatogéñ, aldéñ zũngauneshi zũngakuañnegamakbeñga, nasũñ zhinik kagakuañnekldazunaka naldaldiamak. ⁵ Akze, Duwe Jesú zúxaitsha sha akuí, jibaň tunamakbeñga ají nekaldekueki ekíga zúxaitsha zalda jibaň tuakualdixa.✧ Ekibeñga na, amak jibaň tuañkaldogatshak, Duwetshi nekaldéñ zhinik na Ajateja atemajaň, zúxaitsha zalda zũngauneshi, zũngakuañneka nakldá. ⁶ Akze, nasũñ Duwe shalda miñmeyaňkaldogatshak jibaň katuwéñ zhinik Duwe mipanatshakna aldéñ minkualka. Ekí jibaň tuañkaldogatshak Jate zũngakuañnegéñ zhinik na, nasũñ kabiñgakuañneka. Ekíki Duwe shalda jibaň zũngazukuatogamakbeñga miñgazukuatshak, nauwijanameñga abá naldakí miyabetaldiamak. ⁷ Akna ekí muldetua zũnkualdi minuka: “Nasũñ Duwe shalda jibaň zũngazukuamakga jibaň miñgazukuatshakna, Jateja abetakualdiamak zũngakuañnegamakga,

✧ 1:5 1.5 Mlk 8.34; Lk 9.23; Kls 1.24

aldéñ naldiñga miñgakuañnexaldixa shakldá” zuñkué nakldá.

⁸ Gajakuañ, ekí miñkualdakue. Nasuñ Asia baxe kizhoguéñ, zúxaita zalda guiyaba zúnatuñshiñgaba jie zuñgazukuatshakna, abeté guashi kama zuñkaldaldaksá zalda zuñzegatshakna, “akldé izhogakualdixaga shakldá” zuñnegaksá zalda zuñzeklde.✧

⁹ Ekí zuñzeshi, “shua guakualdixa nakbatú” jañguapanañkalde. Jinake ekí jibañ zuñzegazhá. Nasuñgaba alduna ilshaldazũsá guakualdini, Jateki shuane jiaga izhgaldakshaka niñkauwañki alduna ishakualdiamak. ¹⁰ Atshak “guiyaba zúnatuñshi zúnakuaxaldixa shakldá” zuñnegatoguéñ Jateki zúnakuagazháldiamak yo zúnakuanamakga, yo zúnakualdixa. Akna, Jate alduna ishiji, “zúnakuagazháldiamak yo zúnakualga za izhoxaldixa shakldá” kajañguxa. ¹¹ Ekí zuñgaunexaldiamak maiñ jiaga zuñgauneshiñga Jatek zúnakbeyakue. Ekí matshuwi naldi Jatek minazúnakbeyatshakna, aldéñ zhinik zúnakbeminamak zeñ zúnajañgui, zuñgaunegatshakna, ai shaldaga matshuwi nekueja Jatek “zeñ nzhakldék” agabeyaldixa nakldá.

Kaxabizhal neyazháne

¹² Guatshak jalde shalda na zeñ zuñneka: Jate zuñgauneshiñga, nasuñ saldiñga káguba juizhi kizhogatshak ishaldaldakuamak, aldéñ zúnajañguamak jian kizhuka. Akldé giemiki maiñ na ekí zañga kizhogakna,

✧ **1:8** 1.8 Ajsh 19.23-41; 1Kt 15.32

“Jate najañguamak sha izhokú” aldunaxa zũñneka. Naldatshak jai kagik zaldakueja sakí muldetua ishkaldaldakue ishkué ajañguamak nuxa ekí izhogazháñkalde. Ne Jate éegaba guañ z̄najañguéñ zhinik na amak izhoxa zũngauneklde. ¹³ Jinake ekí miñmenaz̄naka naldakí. Kalta miñgakauwañkaldukaki, zukuakshaminaka, muldetua miñgajienaldiamak miñgakauwañkaldogák. Akna “auxaga sha kagajienaldí” mimajañguge. ¹⁴ Kaigabeñki sakí atshiji kizhuka, me kaldé nauwa me nuxa miñgajienane naldatshak jiaga, auxaga miñgajienakuega ni mimajañgukú. Ekíki nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú mokue kagik nagatshak, maiñ shalda sekua kabiñshamakga, nauwishaldá sekua minazũshaldiamak.

¹⁵ “Ekí minatualdixa shakldá” jañgui na, axaña miñkabizhaldikue jañguanange. Ekíki mutshuizhaña aldunaldi mimakuiyakshi miñkabizhaldikuamak. ¹⁶ Axáñ misha, Masedoniaxa neñkugé exa miñkabizhi z̄xaitaldikuenik jiak, eni zhinik Juldeyaxa neñkugé mokue miñkabizhaldikue nakldekldane. Ekíki Juldeyaxa neyaldikuamak jiúñguldak ji nagajueshká minagaunexaldiamak.✧ ¹⁷ Ekí jañguanange nalgué jiaga, amak miñkabizha nakzegazháne shalda ¿naski muldetua jañguagáña duldashikuge azhi Jate jañguagáldekue jana ezua atshaldikue guak gualdikuenik, jiak amak atshazhá gugé ska minajañgú?

✧ **1:16** 1.16 Ajsh 19.21

18 Akze, Nauwijatejañki sakí atshaldixa guagamak za atshamakbeñga na, nas jiaga ji atshazhánaka atualga jiaga, “atshaldikue nzha” negazhúge. 19 Guatshak nas, Silbano,* Timuteyu na Jatetshi Asukuá Duwe Jesú zunekwane shalda miñmeñkalde. Duweki namaklde za guaka izhogakna, ji zũñkatshaldixa guagatshak amak za zũñkatshixa, ne ji zũñkatshazhaldixa zũñkatshaldixa guagazhé. 20 Akze, Jateja ají nekaldekuañki matshuuwi janshizhe zũñkatshaldixa zũñmeyaneki Asukuá Duwe Jesúk za na zũñmeyanauxa amak ibuakuxa. Akna ek zhinik “Jateja ji zũñkatshaldixa zũñmene zũñkatshixaki ekíga shi naldí” guashi na akldé akzamakga kakzukuxa.

21 Guatshak Jate aldéñ naldiñga na nasuñ, maiñ nañga Asukuá Duwe Jesú ipanañkaldekuañki ek za alduna ishiji, abá naldakí agapa neyakualdiamak zũñgauneka na izhók. Aldéñga na axazauwakualdiamak zũnezhgakuxane. 22 Ekíga na, ají Alduna zũñgegatshak eñkañga ají za kaldé atualdiamak zũnakzũnguane. Akze, Nauwijatejañga ají nekaldekuañki janshizhe zũñkatshaldixa zũñmenaneki auxaga zũñkatshagá nogeñga jiaga, auxaga zũñkatshaldixa ne zũñkualdaldiamak, axáñ misha ají Aldunaki zũñgé guane naldashá.✧

23 Guatshak Nauwijate natuaté nogakna, ji miñmeyatokuge namak miñmeñkuge akué. Mimatual neyaldikue nakldeklde nalgué amak

* 1:19 1.19 Ajsh 15.22; 18.5. Silbanoga na Silda jiaga akuaka.

✧ 1:22 1.22 Ep 1.13-14; 4.30

neyazhánuge. Jinake naldakí. Axañga ne-nakuashíñki, ezuakueki sha atshá mashakíñga mizhekue shalda gama miñgashakue nagat-saldaka nalguák. ²⁴ Ekí miñmeyaldatshak, Duwe sakí agatsaldi alduna ishakue miñgatsé miñsashindana zũñzeshiñki miñmeyakí. Akze, zũñkualdi minuka, Duwe muldetua alduna ishiji, abá naldakí agapa mineñka. Nal-datshak akldé akldēñga Duwetshi zeñ zalda miñkaldaldaldiamak jibake maiñ nañga atshin-dana ni zũñzék.

2

¹ Ekí nakna kaigaga mokue miñkabizhal neyazhaldikue izhgakuxanuge. Azhi miñkabizhal ne guanakuashíñki, sha atshalga mizhekue shalda gama miñgashaldatshak mimetshanshanaka. ² Akze, maiñ guana zeñ minakzukuxa ne, mimetshanshi guanugake, ¿me zeñ nakzukualdixa ne? ³ Akna exa miñkabizhagáñga kalta misha miñkuzgauwanuge. Ekíki sha atshabinuka majamine exa miñkabizhaldatshak, maiñ zeñ nakzukuakue miñgatsekue ne netshanshabináldiamak. Akze, zeñ nakldegatshake, “maiñ jiaga zeñ miñnexaldixa shakldá” nakualdi minuka. ⁴ Akze, naski zuxaita minjani, aldunaxa jie nakzeshi, matshuwi mauwi kalta miñgakauwaldatshak jiaga, mimetshanshaldikuamak miñgakauwazhánuge. Ne egabá mitsá zuxaita mimezhgajañguge miñkualdaldiamak miñgakaunuge nakldá.

Sha atshane axabetakue

⁵ Guatshak maiñ ezua mineke netshanshi mual sha atshaneki nas za netshanshagába, saldiñga maiñ jiaga maldé mimetshanshá guane. Ekí miñmeyaldatshak, agubisha zuxaitshañgaki miñmeyasúñ nakzegatshak, maldé mimetshanshá guane miñmeyanuge. ⁶ Guatshak ai sha atshaneki naki auxañga naldi guiyaba agiteminéñ zhinik na sha atsha majá guakna, “guiyaba agitemine auxabé nek guxá” ni jañgukú. ⁷ Ne kaiga zúnake egabá axabetakue, agakuañnegakue miñgatsé. Ekíki zúxaita itshankájañga nuxa jie akzukui agubiji guakuak. ⁸ Ekí nakna maiñ e izhgajañgualga minuká tuñshi na, ipanakue miñgakuañnexaldikue.

⁹ Guatshak ai sha atshane shalda axañga kalta miñkuzgauwaldatshak, jinak sakí axatshakue miñmeyazhá. Mimakuajiñga “¿miñsanekdugauxabe naxatshaminaka sha?” mimatualdikuamak miñmenuge nalgué, amak naxatshamine. ¹⁰ Akna maiñ e axabetá miñgualdiake, nas jiaga ji axabetakue nagatsake axabetanuge. Akze, Duwe Jesúke akualkuge, miñgaunexaldikuamak axabetanuge. ¹¹ Jinake ishkabetakue mimajañguakí. Jiséki ji shaldagaba zúñgubiji zúnakjieñgualdiamak nijj izhuka zúñkuakna, ekí zekldéñ zhinik mimakjieñguazháldiamak ishkabetakue ni mimajañgukú.

Duwe za zúnekualka guagakue

¹² Guatshak Duwe Jesú zúnekuane shalda guaxal kuíbuldu Taduá neyaldatshak, aldéñ naldiñga juwí nagakpeshi jana exa zaldakuek

aldéñ shalda muldetua aldukandana kakzukuá guane tunuge. ¹³ Naldatshak jiaga, Duwek zhinik nakaja Titu[☆] exa nakldabigazhá guñgué shalda, aldunaxa señgaba nakzegazhá. Akna kaba-jañgukueniki jai Masedoniak niyal naklduge.[☆]

¹⁴ Guatshak Saldiñga netshi Jatek “zeñ nzhakldék” kuizakbejí. Jateja nasuñ ají nashikuañ Asukuá Duwe ipanañkaldéñ zhinik na jisék zʷnagubishá guane awatuñshixa. Ekíga na, Jateja Asukuá Duwe shalda kakuagéñ zhinik na nábalda puldatshak we juma neyamakbe, ai múldigaba saldiñga kuíbuldu zaldakueja aldukaldiamak neñka. ¹⁵ Ezua we juma izhuka Jatek akbanatshak akldunamakbé, Asukuá zʷnekuane shalda kakuagatshak akldunka. Akze, nábalda puldatshak, ajuma saldiñgak akbanamakbe, Duwe shalda kakuagatshak, aldunaxa keyakualdatukakue, keyakualdasuñ kakzeshi jiséxa aldeyatukakue na zhualdusañgaba kuxaldiñki aldukaxa.

¹⁶ Naldatshak keyakualdasuñ kakzeshi jiséxa aldeyatukakuejañki Duwe shalda aldukatshak, jika shuanetshi ajuma janamé akzé kakbani kakldunazhé. Ekí ne, kekualdana kakzeshi, izhoshiñga izhoxaldiamak jékaldaxa aldeyatukakueja zʷnake Duwe shalda aldukatshak, ezua we ajuma izhuka janamé akzé kakbani kakldunka. Akze, Duwe zʷnekuane shalda guagakueki jiba maldé akzé nakna, ¿mieldeja shi axaldáñgaba amak atsha akzegaka na?

☆ **2:13** 2.13 Ga 2.1-3 ☆ **2:13** 2.12-13 Ajsh 20.1

17 Guatshak matshuwi nekuejañki kasa izhaxauwaldiamak Duwe zunekwane múldigaba nabesaji jana kágubaja akldunamak agatsaldi naldagálde juizhi shizhixa. Ne nasuñ zunake ekue ajanashamak atshagábaki, Duwe Jesútshi nashikuañ kaldák Ajate zunatuaté nogéñ múldigaba guaxal aldéñga zunakaxanamak za kakuaka nakldá.

3

1 Ekí nasuñ shalda kabiñmeyatshak, ¿“mokue sekuazhigashaldá guxá tiuwi” shi minazunajañgú? Azhi tuabínekue shi miñkaldiyaldiamak kalta kagaxenéñ zhinik mipanamakbeñga, ¿nasuñ jiaga zúñgajueshká shi minazunajañgú? Azhi san kaldeyatshak ¿zúneyapanaldiamak kalta zúñgakaumine zúñgajueshká shi minazunajañgú? ² Jinake zúñgajuezhazhé naldakí. Maiñ guana nauwiji aldunaxa kalta sezheklde jana minák. Akze, shi kabiñkaldixá ipani janshibé mizhekuéñ zhinik na, muldetua shi miñkaldiyañkalde xalte saldiñgaja atuwí, azakuakshaka jana miné.✧ ³ Akze, Duwe Jesútshi múldigaba miñmeñkaldéñ zhinik aldéñ abisajañ mimakukshane saldiñgaja atuaka. Ekí atualdiamake, kaltak nuxa sezhegazháne, ni guiyaba jagik aksezhekldamakbeñga sezhegazháne. Ekí ne, mimiji aldunaxa kalta aksezheklde jana Jate izhoshiñga izhukatshi Aldunak abisajañ mimakukshane saldiñgaja atuaka miné naldashibiná.✧

✧ 3:2 3.2 1Kt 9.2 ✧ 3:3 3.3 Ex 24.12; Jer 31.33

⁴ Jinak ekí muldetua zuñkualdi guakldazunaka naldakí. Nasuñ Duwe Jesú ipanañkaldéñ zhinik zuñgatsauxa Jatek alduna kishixan nak. ⁵ Guatshak nasuñ axaldáñ ni ji jiaga atshá zuñzegazháka. Ne, Jateja za ají kamakga saldiñga atsha zuñzexaldiamak, axazauwakualdiamak zunatshishixa nakldá. ⁶ Ekibeñga ají negakualdiamake e na ishkualdi izhoxa jiúñgulde abisa zuñgene shalda miñmeyakualdiamak zuñgauneka. Ekí miñmeji na, Jateja ají nexaldiamak jiúñgulde jian izhoxa guiyaba xalte sezheklde zuñgenanega miñmeyakí. Akze, mieldejañki ai jiúñguldega ají nexaldiamake jañgualdiák auxaga atsha akzegazháka zhinik na, shuigakue, Jatek agajué za izhogataná. Ne Jateja ají mimaldekshaldiamake jiúñgulda abisa zuñgenek ají Alduna miñgexaldixa kabiñmeñka. Ai Aldunajañki abisajañ zunakukshatshakna, e za na jékaldaxa izhoshiñga zunezhokshataná nakldá.*

Jateja abisa jiúñgulda zuñgene na akzé

⁷ Guatshak Jateja nauwibama Muesék guiyaba atsha nexaldixa agegatshakna, ají negakualdiamak jiúñgulde zuñgenane. Ai guiyabaga na jagik aksezheklde nauwibamak agegatshak, waxaki muldetua muñshí stuñshixaki zuxaitaldixaga naldé jiaga, asaná Isayélkueja muldetua señ tuasuñ zalda agatsekldde. Ai guiyaba mieldeki amak atshakí naldaldiake shuigakue agatsaldaldixa

* 3:6 3.6 Jer 31.31-34

guagatshak jiaga, Jateja muñshí zalda na agenane. ⁸ Akze, Jateja ají negakualdiamak jiúñgulde zũngenanekei akzé nake, ake, aldénga ají Alduna zũngenéñ zhinik abisa jiúñgulde zũgeneki ;mitsá ai zhakaldak akzaldaldixa ne! ⁹ Axañgaki Jateja ají negakualdiamak jiúñgulde guiyabak zũngenanejañki sha atshane shalda zũngatsé zũnatuñka akzé nake, ake, abisa jiúñgulde aldéñ sha atshazháñkalde jana, janshizhe zũnatuñkaki ;mitsá ai zhakaldak akzaldaldixa ne! ¹⁰ Akze, Jateja guiyabak zhinik ají negakualdiamak jiúñgulde matshuwi akzé zũngenane. Ne abisa jiúñgulde zũgeneki zúxaita zalda akzé naldi na kasak zalda agubiji, akzaldaksánshane. ¹¹ Akze, Jateja ají negakualdiamak jiúñgulde guiyabak zũngenanekei zũxaitaldixa nalgué jiaga, matshuwi akzé nane. Nake abisa jiúñgulde ni mitsák zũxaitazhíta míngaki guagasá akzé giemi naldashá.

¹² Akze, Jateja abisa jiúñgulde guagasá akzé saldinazhíta zũngene zũnkualdatshakna, zũnzék naldakí ai shalda kakuaka. ¹³ Ne nauwibama Muesék muñshí zalda aguáñ aguáñ iyabaji zũxaitatuka* asaná Isayélkueja atuazháldiamak waxak zhakuá izhbinamak atshañkáalde. ¹⁴ Atshake juldiú sanákue Jateja guiyabak zhinik ají aldexaldiamak jiúñgulde kagenanekei “anuñka me zauwaldiniki zũxaitaldixa shakldá” namak ajañguasúñ

* **3:13** 3.7-13 Ex 34.29-35. Muesétshi waxak muñshí zalda zũxaitatonamakbe, kasaklde jiúñgulde guiyabak zhinik Jateja ají zũnaldekshaka guaka naneki zũxaitixá nakldá.

kakzegueñ na, kagajienazhá. Ekibeñga na, kaiga yo jiaga, kasaklde jiúñguldetshi guiyaba sezheklde azakuakshatshak kagajienazháldiamak aldunaxa zhakuá kebikue jana alduka. Ne Duwe Jesú namak ajañgui, iyapanéñ zhinik za na ai kebikue jana nuká kagajuekualdixa. ¹⁵ Akze, atshak zhinik kaiga yo jiaga kauwizhéñ nauwibama Mueséja guiyaba Jatetshi múldigabak gauwanane azakuakshatshak jiaga, aldunaxa zhakuá jana kebikuega aldogák kagajienazhéga. ¹⁶ Ne mitsák ezuajañki nauwijí Sáñkaldak agapa neyaldiamak agakualdinatshak za na, Jateja ai ibikue jana ne agajuekualdixa nakldá.

¹⁷ Akze, nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú kipanatshakna, Ajateja ají Alduna nasuñldi izhoshi zuñsanexaldiamak zuñgeka. Axañgaki guiyaba za zuñsaneshi, etshi nashi nañkalde ne, Jatetshi Aldunajañga ek zhinik zunebesanshá guane nak, aldéñ za zuñsaneshi izhuka. ¹⁸ Akze, nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú “me ne” tuwi guanazuñnegak aldunaxa zhakuá zunebikue jana nalgué zuñkajuekuanéñ zhinik na, aldéñki akaldak, akaldak akzamak tunazunaka. Akna e za agastuwi kizhogatshakna, Jate nauwijí Sáñkaldatshi Aldunajañga niuwi neyauxa akldé akldéñga Duwe janamé naldakualdiamak zunayushal nogatuka. Ekíki axautshikue zuñgastuatshak, Duwe Jesú akaldak akzamakga za akzé, ají muñshí zalda jiaga atuaka naldaldixa nakldá.✧

✧ **3:18** 3.18 Alm 8.29; Ga 4.19; Plp 3.10

4

Duwe Jesú shalda abá naldáaki guagakue

¹ Saldiñga netshi Jate guañ zúnajañgui ekí Asukuák zhinik zúnekuane shalda guagakualdiamak zúnezhgakuxane nakna, jie zúñzeshi abá guañkaldáaldixa. ² Akze, ekí zúnezhgakuxane nak, ni ji jiwak zaldaba ziñ me atshañkaldáaldixa izhgakuxáñkalde. Ni naldagálde nuxa káguba jian akzukuakualdiamak atshakí, ni Jatetshi múldigaba naldazhámak mezhgua shizhiyakí. Ekí atshagábaki namaklde muldetua aldukaldiamak agatsaldi za shi kizhixa. Saldiñga netshi Jate zúnatuatogéñ ekí atshiji, shi kizhiyatshakna, kágubakueja jiaga “atshakuamak sha ajanashí” zúñkajanakldegamak za shi kizhixa. ³ Naldatshak ezuakueki Duwe zúnekuane shalda kakbeyatshak jiaga, aldunaxa zhakuá kebikue janañga aldukazháka aldaldaldiake, ekueki guiyaba tu za nogakueñka aldeyatukakue. ⁴ Jinake aldukazháka naldakí. Jisé jai kagik Jate jañguazhékue aksanekajañki uba kesañgui na, Duwe zúnekuane shalda aldukatshak jiaga, kagajienazháldiamak kagitamakuxa nak. Ekíki Duwe Jesú Ajate agatsauxabé izhuka, e zhuxañga akaldak akzé ne atuazháмага Duwetshi muñshí zaldaba jiaga atuazháldiamak.✧

⁵ Naldatshak Duwe Jesúki akzé nakna, e za Saldiñga netshi Sáñkalda ne shi kizhixa. Akze, nasuñ za zúñzé zúnajañgualdiamak

✧ 4:4 4.4 Kls 1.15; Eb 1.3

shizhiyañkáalde. Akbiñgaki, Duweja ajíkue zunaldekshane nakna, aldéñ miñkazauwakue zúnajañguamak kabiñkazauñka kaldé. ⁶ Guatshak Saldiñga netshi Jatejañga kagi gauwatoguéñ, “tuañ zalgué muñzék shi gui” guagatshak, amak muñshí zalda nek guanane.✧ Ekibeñga na, Duwe shalda zũnsũñ nogueñgaki, aldunaxa tuañ zunetseklde nalgué, Jateja Asukuá Duwe zunekualdal gaxane zũngajieñguatshakna, nauwíjí aldunaxa muñshí zunestuñshane. Ekíki Duwe Jesú kagastuatshaga na, Ajate mitsá akaldak akzé muñshí zaldaba izhuka tuakualdiamak.

Jibañ katuatshak jiaga abasũñze

⁷ Guatshak moñkúki axañga kualbenaka jiaga jika maldé akzé akuashamakbeñga, Duwe ipanañkaldekuañ, kágubake gata nuxa Jateja Asukuá zunekuane shalda múldigaba maldé akzé guagakualdiamak zunezhgakuka. Ekíki nasũngaba amak atshakualdiamak kama zũnkaldaldazhé, ne Jatetshi zuxaitsha zalda kamajañga ekí zunatshishixá ne atualdiamak. ⁸ Akze, saldiñga nalda kaxa, jibañ zũngatsegatshak jiaga,✧ ai zũngubiya guazháldixa. Azhi jibañ zũngatsekaga nuxa, “ni sakíga ni zuxaitaldikú” zũñnegaksá zalda zũñzegatshak jiaga, abá naldáaki Jate alduna ishalga kizhuka. ⁹ Azhi káguba sha zunakuí za kizhogatshak jiaga, Jateki zunabashagába, ni zũngajué izhogazhé. Ni kaguldiñkakue zũnguabiyaté noxaldiák

✧ 4:6 4.6 Gn 1.3 ✧ 4:8 4.8 2Kt 1.8; 7.5

jiaga, Jateki zuñguabijiñga zuñguabiya guazhaldiamak yo zúnakuxa nakldá.

¹⁰ Guatshak Duwe Jesúki kaguldijiñgaba, akuaxa guanamakbeñga, ají nekaldekuañki maniñgaba neyañkaldogéñ, naki zúnakuaxal zúnakuí za kizhuka. Ekíki “Duwe Jesúki be iteñga nuká nakbatú” nasuñ zhinik atualdiamak. ¹¹ Akze, nasuñ be kaldogéñgaki, “Duwe Jesú shalda kakuagéñ zhinik na zúnakuagaka shakldá” zuñkualdi za kizhuka.✧ Ekíki nauwiji abua shuixaldixak Duweja kama zuñgegatsakna, aldéñki be izhuka ne atualdiamak. ¹² Ekíga na, nasuñ Duwe zúnekuane kabiñmeñká shalda nuxa na sha zúnakuí, zúnakuagaka. Naldatshak amak miñmeñkaldéñ zhinik Duwe ipana miñguxake aldénga izhoshiñga, mimezhokshataná nzha.

¹³ Guatshak Jatetshi múldigabak ekí sezheklde: “Naski Saldiñga netshi Jate namak jañgugakna, e shalda kágubakuek kakbeñkuge.”✧ Ekí guagamakbeñga, nasuñ Jate namak jañgui, alduna kishakna e shalda guaxalga kalduka. ¹⁴ Jinake ekí guaxalga nogakí. Zúnakuaxa guatshak jiaga, Jateja nauwiji Sáñkalda Duwe Jesú shuigueni izhgaldakshanamakga, e ipanañkaldekuañki zúneshgaldakshaldixaga.✧ Gualdinik maiñ, nasuñ juizhi aldéñ nugeñka zúnauldeyaldixa zuñkué nak. ¹⁵ Akze, saldiñga nalda jibañ tuakue zuñgatsekakí miñgaunegakualdiamak nuxa zuñgatseka. Ekíki Jate éegaba guañ

✧ **4:11** 4.11 Alm 8.36 ✧ **4:13** 4.13 Sal 116.10 ✧ **4:14** 4.14 Alm 8.11; 1Kt 6.14; 15.20

zúnajañgui zúnekuane akldé akldéñga aldukshi, iyapanatshakna, matshuwi nekueja Jate atemajañ “zeñ nzhakldék” agabeji, e za akldé akzamakga agazukualdiamak.

¹⁶ Ekí zúñkuakna jie zúñzegakí, abá naldakí izhogakualdixa ni zúñnék. Akze, abúake aguáñ, aguáñ abaji nitshixañkalduka. Ne, aldunaldi zúnake Duweki abisajañ zúnakukshatshakna, niuwi neyauxa abisaldeshi nitshixañkalduka.

¹⁷ Kaigabeñki Duwe shalda matshuwi jibañ katuñkáki mijá zúxaiti, saldinaldixaga nak akzé naldazhé. Ne ekí jibañ katuwéñ zhinik Duweja zúxaitá zalda janshizhe zúñkatshaldixaki saldinazhíta nak, jibañ katuñká guashiñki zhakaldak akzé nakldá. ¹⁸ Akna saldiñga jai kagik zaldakue, ji ubak tu gakuxakueki zúxaitatukakue nakna, ai za alduna ikauwi izhogakue zúñgatsaldakí. Akze, ubak tuazhánazúnakakue, jékaldaxa zaldakue zúnake ni mitsák saldinazhítakue nakna, ai za alduna ikauwi izhogakue zúñgatsé nakldá.*

5

Jékaldaxa izhoxal neyañkalduka

¹ Guatshak nauwijí abúá jai kagik zalda zúñkaldeki tañkuák jana anuñka me nuxa izhogakualdixa. Ne tañkuá tinamakbe shuigakualdiake, kágubaja gauwazháne,

☆ **4:17** 4.17 Alm 8.18; 1Pe 1.6-7 * **4:18** 4.18 Eb 11.1-3. Ekí guagatshakna jibañ tuañkalduka za alduna ikauwi izhogagábaki, guiyaba tune shalda jékaldaxa janshizhe zúñkatshaldixa za alduna ikauwi izhogakue zúñgatsé naldaka.

Jateja naldi juwí jana zuñgaune abuá abisa jékaldaxa izhoshiñga izhogakualdixa zuñgexaldixa zuñkué. ² Naldatshak kagik izhoxalga kaldogeñgaki, jibañ tuakue zuñgatsegatshakna, “mijá zuxaitakuéñ” jañgui na Jateja jékaldaxa abuá abisa zuñgexaldieñka nendana zuñzeka. ³ Akze, nauwiji aldunaki juwí akldogaksá guane jana abuá naldakí abaji guakuak, Jateja abuá abisa zuñgegatshtakna eñkañga izhoshiñga izhoxaldixa. ⁴ Akna jejié abuák izhoxalga kaldogeñgaki jie zuñzeshi, jibañ tuwi kizhogatshakna, “mija zegakuéñ” kajañguxa. Ne egaba shuishi abuá maja me gundana zuñzegagábaki, Jateja abuá abisa jékaldaxa zalda “mijá zuñgegakuéñ” zuñnegashá. Ekíki abuá kagik zalda shuishi galdunaka ne, abuá abisa izhoshiñga izhogakualdixak yushaldiamak. ⁵ Akze, Saldiñga netshi Jateja naldiñga ekí abuá abisak izhoshiñga izhogakualdiamak janazuñtuñka. Ne amak zuñgegagá nogeñga, “amak zuñgexaldixaga ne nakbatú” zuñkualdaldiamak, ají Aldunaki au zuñgé guane naldashá.*

⁶ Ekí zuñgegakna, “Jateja ji zuñkatshaldixa zuñmene zuñkatshaldixaga shakldá” alduna kishixa. Naldatshak kagik abuák kizhoxaldieñgaki nauwiji Sáñkalda na jékaldaxa izhogakualdieñka izhogazhánazunaka zuñkué. ⁷ Kagik kizhogeñgaki ubak tu nekakuek me izhoxañkaalde. Akze, ubak naldi nauwiji

* 5:5 5.5 Alm 8.23; Ep 1.13

Sáñkalda tuazhánazunaka naldatshak jiaga, e namak jañgui, alduna kishéñ zhinik za kizhuka. ⁸ Akze, “Jatejañki abuá abisa zuñgexaldixa shakldá” kajañguxa. Akna zuñnunamake nauwiji abuá jai kagik mashiji, shuigakualdinik, nauwiji Sáñkalda Duwe Jesúk agapa izhogakualdiamak jékaldaxa nendana za zuñzeka. ⁹ Ekí nakna jai kagik akldé izhoxalga nogakualdi, azhi axañga shuigakualdinik jékaldaxa neyakualdixa naldiák jiaga, nauwiji Sáñkalda Duwe Jesúk akldunamak izhogakualdixa za alduna kauñkalde kizhuka. ¹⁰ Jinake naldakí. Aldéñ zunatualdiamake saldiñga astakgaba axaldagakue zuñgatsaldaldixa nak. Amak zunatuatshakna kagik janshibé atshiji azhi sha atshiji izhoñkalde zunatualdinik, atshañkaldauxabé zuñkatshakuamak zuñkatshaldixa nakldá.✧

Jate na ishkabaldegakue

¹¹ Nauwiji Sáñkalda Duwe Jesú ekí zunatualdixa zuñkuakna axabeti, zhema zuñkizhoxa zuñkué. Ekí zuñkuakna, kágubakueja aldéñ namak ne ajañgualdiamak kama ilshiji kakbeñka. Akze, Jatejañki nasuñ jian izhoshi, shi kizhixa muldetua akuamakbeñga na, maiñ ekíga miñkualdanazunaka ni mimajañgukú. ¹² Ekí miñmeyaldatshak, janshizhe minazunatualdiamak mokue miñmeyagábaki, me kaldé, sakí kizhuka kabiñkuéñ zhinik, nauwishaldá zeñ miñnexaldiamak nuxa

kabiñmeñka. Ekíki naldagálde shizhixakue nalda zũnkakuagatshak sakí zũnzukuagakue miñkualdaldiamak. Ekueki ji niuwabak ajanashixa za tuwi sekuazhigashixa. Ne aldunaxa sakí aldekue zũnake tuagába izhukakue. ¹³ Guatshak ezuakuejañki, nukldék guañkalde nuxa zũnkajanaldiák jiaga, Jate za akldé akzamakga akzukuakualdiamak kizhuka. Azhi muldetua alduna zũñkaldeká kizhoxaldiák, miñkazauwakualdiamak za eki kizhuka naldashá.

¹⁴ Guatshak Duwe Jesú aldéñ zũjañguxaki zũñsanegatshakna ek akldunamak izhogakualdixa za itshanazũnaka. Jinake naldakí. “Duwe Jesúki ezúamé nalgué káguba katshekuauxa tsaldi shuigatshakna, nasũñ jiaga aldéñ nañga shua guañkalde jana kaldakna, axáñ izhoñkaldeki izhogaksá guane shakldá” zũñkué nak. ¹⁵ Akze, káguba katshekuauxa shalda shuizhá guane. Ekíki nasũñ kagik kizhogeñgaki akldé zũñnunamak za izhoxaldazũñsáni, aldéñ akldunamak izhogakualdiamak. Akze, aldéñki nauwitsaldí shuiguenik mokue izhgate guane nakldá.

¹⁶ Ekí zũñkuakna, aldéñ ipanazhánekueja káguba shalda jañguakldegamak agatsaldi ni me ekí jañgualdazũñsá guane. Axañgaki Duwe ipanagá kaldogueñga aldéñ shalda jiaga ekí kajañguxa nane ne, kaigaki ekí jañgualdazũñsá guane. ¹⁷ Akze, mieldeki Duwe ipani aldéñga abisajañ kukshatshakna, abisa neklde izhuka. Ekí nakna axáñ jañgui, akldeshi, atshiji izhuka naneki nuk yushi auxaga abisajañ izhogapanka

nakldá.✧ 18 Akze, Saldińga netshi Jate za na ekí abisajań zúnakukshixa. Axáń aldéń na izhgajué kaldogué, Asukuá Duwe Jesú zúnekuanéń zhinik na mokue zúneskabakuá guane. Akna, nasuń kágubakuek “Jate na mishkabal dexaldiamake Asukuá ipana mińgualdí” kakkbeyakualdiamak aldéńga zúnezhgakuxane. 19 Amak zúnezhgakugatshak aldéń na ishkabaldexa múldigaba ekí guagakualdiamak niuwi zúńgene: Jateja Asukuá Duwe Jesúk zúnesabiyaldiamak káguba katshekuauxa shalda shuixal gaxá guane. Akna mieldeja e ipanatshake Jateja sha atshane agatuagábaki axabeti, aldéń ishkabakualdixa nakldá.

20 Jateja ekí zúnezhgakugatshak Duwe Jesú tsaldińga guagakualdiamak zúnakaxane. Akna “Saldińga netshi Jate na mokue ishkabaldék mińgualdí” kabińgakuańnegatshak, Jateja naldi mińmeyá zhuxańga kabińmeńka. Akze, Duwe tsaldińga Jate na mokue ishkabaldegakue ni kabińgakuańńék. 21 Duwe Jesúki ni mitsák sha atshagálde nalgué jiaga, Jateja saldińga nasuń sha katshauxa neki Asukuákgaba agaskaitshá. Ekíki Asukuá nauwitsaldí shuigatshak zhinik na, mieldeke kipanatshak Jateja sha katshixa zúńkabeti, sha atshazháńkalde jana, janshizhe zúnatuńka naldaldiamak.

6

¹ Guatshak nasuń, Jate na jiba katshixakuańki,

✧ 5:17 5.17 Jń 3.3-7; Ga 6.15

Saldiñga netshi Jate éegaba guañ mimajañgui minkuane ne, aiki axesé nuxa jañgui, muldetua ipanazhá guasé ni miñgakuañnekú. ² Akze, Jateja ají múldigabak ekí zuñmeñka:

“Guañ mimajañgualdikuéñ zegatshake, ‘nagaunék ni guakuá’ minakshishatshak amak mimaldukaue.

Ekíga na, minkualdaldikuéñ zegatshake, miñgaunekuge nzha.”[☆]

Guatshak ekí miñmeyaldikue. Jateja ji ldiuwañ guañ zunajañgualdixa guakldane kaigaki eñ zeklde nakldók. Akna aldéñga káguba ikualdaldiamak janazhiktune nakldók.

Pábuldu Duwe shalda jibañ tune

³ Guatshak nasuñ Duwe Jesú shalda kágubakuek akbeyañkaldogatskak, ni jiñ kagitamakui, ipanasuñ kakzukuaka atshañkaldáaldixa kitshanka. Ekíki ni meja Jatek axazauwakuamak axazauwazháñkalde zunakuagazháldiamak. ⁴ Ekí na, saldiñga katshauxa, kakuagauxa Jatek kaxazauñka kawatuñshixa. Akna amak axazauwañkaldogéñ sakígaba jibañ tuwi, azhi guiyaba tuwi, azhi jie zuñgazukui, azhi sha zunakuí guatshak jiaga, “wa” nuxa zuñneshi, abetiñga kizhuka. ⁵ Ekibeñga, atshuake amak axazauwañkaldogéñ zuñgaldabikshi, atshuake kalseldi zunabeka,[☆] atshuake ají múldigaba kakbeyañkaldogéñ kakldunazháldi, saldiñga kalzauldi kauzuñgashixa. Atshuake

[☆] 6:2 6.2 Is 49.8 [☆] 6:5 6.5 Ajsh 16.23

zhiksekuáaki, ni kaba naldáaki egaba jiba atshiji. Atshuake maldi zúnakuí kizhuka.

⁶ Guatshak Jateja ají Alduna zúñgenéñ zhinik na ají múldigaba muldetua zúñgajienaka, aldéñ jian izhogakue zúnajañguamak, alduna nusagatse zúñnék naldáaki kizhuka. Axautshikue ji zúñkatshatshak jiaga, axaña nusá zúñzukuagábaki, abeti kizhuka. Kágubakuek juañ akzaldi za kaxatshixa. Aldunaxa zhinik kágubakue namak kizhgajañguxa. ⁷ Jateja namaklde shizhiyakualdiamak ají kama zúñgeka. “Jian za izhoxaldikue shakldá” kitshanka. Amak jian kizhogéñ zhinikga na, Duwe zúnekuane shalda kágubakuek kakbeyanazúnaka. Azhi mieldejañki ai múldigaba aguldiji zúñgitamakualdiák, zúñguabiyazháldiamak jian kizhogéñ zhinikga na ishkuazanúnaka. ⁸ Guatshak sakígaba zúñkajanatshak jiaga, Jatek za axazauwalga kizhuka. Anuñkakueki, akldé zúñgazukui, zúñkabeti. Anuñkakue zúnake aguáñ zúñgazukui, ni nauwa zúñkabetakí. Anuñkakueki “janshibé ni ajanashí” zúnakuashi. Anuñkakue zúnake, “shane ni ajanashí” zúnakuashi. Namaklde za shi kizhiyatshak jiaga, anuñkakuejañki naldagálde jian kakzukuexañ nuxa shi kizhixa zúnakuashi. ⁹ Akze, muldetua me kaldé kakualdi aldogatshak jiaga, zúnatuazhé jana zúnakuxakue. Naki zúnakuashi me kabatshak jiaga, beña kalduka. Ekíga na, zúñgaldabikshiñgaba guatshak jiaga zúnakuaxa guazhé. ¹⁰ Ekí zúnakuatshakna abake itshani kizhogatshak

jiaga, aldunaldi zúnake Jateki zeñ zũñzukual za nuka. Ekibeñga, niuwabake nashi jika zũngajueshka kaldaldatshak jiaga, matshuwi nekue aldunaldiñki auxaga kaxaldaldaldiamak kagauneshi kizhuka. Ekíga na, jika zũñkaldaldakí naldatshak jiaga, Jatetshi kaldakna aldéñ axaldauxaga zũñkaldé nakldá.

¹¹ Maiñ Duwe ipanamine Kuldintuxa zaldakuañ ni ji miñkibexa naldakí, zũñzegamak miñkazguakalde. Muldetua zũngatsauxa kabimajañguxa. ¹² Ekí ni nauwa miñgijuezha naldakí kabimajañguatshak, maiñ zúnake zũngijuezhi minazúnajañguxa. ¹³ Akna jatekueja kauwiji sukuakue axakuañnegamak: “Muldetua zũngatsauxa kabimajañguamakbé maiñ zhinik minazúnajañgualdí” ni miñgakuañnekú.

Duwe ipanazhánekue na askimimé izhogasúñze

¹⁴ Guatshak muñshí zalda na, tuañ zalda na, sha giemi agatsekue nak askimimé naldazhákakue naldashá. Ekibeñga, shane za atshatuka, jian za atshatuka na, sha sha jiúñgulda axagekuekue nak, eñgaba neyazhákakue naldashá. Ekibeñga, Duwe ipanaminekuañ, e ipanazhánekue na, sha sha jiúñgulda miñkagekuekue nak, kauwizhéñ na zhualduxa izhominaka, azhi alduna askuí miñneshi jiba atshaminaka, azhi numa nekbinaka jañgui atshabináldi. ¹⁵ Ekibeñga na, Duwe Jesú na jiséga, Beldiál na alduna askimimé jañgui ishkabaldegazhámakbeñga, Duwe

ipanane na, e ipanazháne na ishkabaldegazháka naldashá. ¹⁶ Ekibeñga guana, jigaba akiyalzabiyaldixa ishkiyatene, juwí Jate izhogaldi iyaldagatshak agukuagazháka. Akze, Duwe ipanañkaldekuañki, Jatetshi Alduna nasuñldi izhogák, nasuñki juwí Jate izhoshiñga izhuka izhogaldi kaldé naldashá. Ai shaldaga na Jateja ají múldigabak ekí zuñmeñka:

“Nas naldiñga na najíkue kenañ izhoshi,
ekuek kagapakualdaldikue.

Nas za Kauwijate naldaldikue,
kauwizhéñki nají kuíbuldu aldaldaldixa
nakldá.”✧

¹⁷ Akna Saldiñga netshi Sáñkaldaja ekí jiaga zuñmene:

“Maiñ kágubaja jigaba natsaldí akiyalzabiyaldixa ishkiyatenekue kenañ zhinik agajuezha guwíñ.

Ni kauwizhéñ jigaba mikzaldakuakue ajanashixa, ni nauwa atshagába.
Ekí mizhekualdaldiák zunake, naski nají giemikue minpanaldikue nzha.”✧

¹⁸ “ ‘Nas naldi Mimijate giemi miñkizhoxaldikue.
Maiñki nasukuákue, nabunzhikue giemi minakizhoxaldixakue nakldá.’

Saldiñga netshi Sáñkalda, aldéñ za saldiñga aksuikueja ekí ni guak.”✧

✧ **6:16** 6.16 Lv 26.12; Jer 32.38; Ez 37.27; 1Kt 3.16 ✧ **6:17** 6.17
Is 52.11 ✧ **6:18** 6.18 2S 7.14

7

¹ Gaja mimezhgajañgugekuañ, Jateja ekí nasuñldi izhoxaldixa zuñmeyakna, saldiñga nalda abuá na sha atshanazunakakueki, azhi aldunaldi shane jañguanazunakakueki nuk majakue zuñgatsé. Akbiñgaki Jate za zhema zuñkizhoshi, muldetua axabeti na, “akldé akldéñga aldéñ akldunamak, ajanamé za izhoxaldikue shakldá” kuizitshaní.

Pábuldu exa zaldakue shalda zeñ akzeklde

² Guatshak maiñ zhinik muldetua zunajañguakue ni mimajañgukú. Nasuñga ni ezuak sha mimakuazháñkalde. Ni mitsák naldagálde shi miñkaldiji, ni ezuak mimejuldukshazháñkalde. Ni ezuake minzajiñga mimakuazháñkalde naldashá.

³ Ekí miñmeyaldatshake, sha miñkaldeshi miñkaldegakí. Axañga miñmeyanugamakga mimajañgui kizhogéñ zhinik na, akldé kizhoxaldiák azhi kashuixaldiák jiaga, mimajañgualga za izhogakualdixa nakldá.

⁴ Akze, alduna minshiji na, “miñmeyanugamak minaxatshaldixa shakldá” nakualdi na, maiñ shalda sekuamiñshikuge. Akna, sakígaba jibañ tuatokugéñ, maiñ Duwek agapa neyabinuka shaldaki guagasá zeñ nakzukui, aldunaldi atemajañ minakuiyakshixa.

⁵ Guatshak Masedoniak kaldagatshak, abuáke zhihsekua naldakí za izhoñkalde. Niuwabake jibañ tuwi, kaxa zuñgatseshi, aldunake sakí minuká minjani izhoñkalde. ⁶ Ekí zuñzegatshak Nauwijateki jie akzekakue

✧ 7:5 7.5 2Kt 2.13

kagauneshi, kakuiyakshixa izhogamaga, aldéñga Titu zũñabixal zũñkuldagatshak zhinik na, aldunaldi zũnakuiyakshá. ⁷ Ne, zũndabine shalda za zũnakuiyakshagábaki, akldé giemiki, exa miñkizhoguẽñ maiñ aldunaldi sakí guiyakshamine zũñmeyatshak, Jate aldunaxa zũnakuiyakshane. Ekí jiaga Tituja zũñmeyá: Maiñ mokue natundana miñzeká nakuakbine. Netshanshamine shaldaki itshaniñgaba izhoshi na be nezhgisekui, nazijani, najañgui mizhuká nakbeyatshakna, zũxaita zalda ni zeñ itshankú.

⁸ Axañga kalta miñkuzgauwaldatshak, mimetshanshanuge naldatshak jiaga, “¿jinak shi ekí kaxaldegukú?” nakldegakí. Naldatshak mimetshanshasũñ nakzegatshak jiaga, anuñka ldiuwi me mimetshanshanuge tualdatshak, ubáñ meñki nas jiaga itshananuge ⁹ ne, kaiga zũnake zeñ nakldeshi. Guatshak kaltak mimetshanshanuge shalda zeñ nakldegagábaki, kalta mizukuakshatshak zhinik na, Jateja itshanakue mimajañguamak agatsaldi mimetshanshane shalda zeñ nakldeka. Ekí mimetshanshi na, “¿jinak shi ekí sha katshiñgú?” miñneshi, sha atshá mashiji, Jatek agakualdimine. Akna kaltak miñgisalshazhánuge atunuge. ¹⁰ Akze, mieldeki Jateja itshanakue jañguamak agatsaldi itshani na, sha atshá mashaldiák, aldéñki axabetaldinik ikualdaldixa. Akna “¿jinak shi ekí atshiñgukú?” akldé itshanakue naldazháka. Ne mieldeki Duwe ipanazhánekue itshanamak itshani, sha atshá mashakí naldaldiák, Jatek agajué

za izhogatanákue.

¹¹ Guatshak Jateja itshanakue mima-jañguamak mimetshanshaldatshake, ¡sakí miñkazauwane mitú! Sha miyatshixa masha xaldeki, jian mizhekualdaldixa za itshanapanamine. Akna mimikenáñ sha atshane “¡sakí shi ekí sha atshane na!” miñnekshapanane. Nalguák Jateja maiñ jiaga guiyaba mimatuñshaka jañgui, zhe miñzukuapanane. Akna, e guiyaba akizhagakue miñgatsahamak agitemine. Ne maiñ zunake, e sha atshamakga atshakí minuká zũñwashegakue zunajañgui, kaigaki natundana miñzegapanane. Ekí miñneshi na sakí miyatshéñ zhinik, ai sigí mimikenáñ sha atshane nañga ni nauwa miñgatsaldakí ne awatuñshamine. ¹² Akze, axañga kalta miñgakauwaldatshak, egaba ezua mimikenáñ sha atshane guiyaba miyakizhaxaldiamak jañgui, ni agisalshane agauneshi nakldeshi za miñkuzgauwazhánuge. Ne, Jatek akualdi minuka mitsá minazunajañguxa maiñgabaga miñnexaldiamak akldé giemiki nakldeshi miñkuzgaunanuge. ¹³ Akna, kalta muldetua zũngipanamine shalda zeñ zũñzukui, aldunaxa zunakuiyashamine.

Guatshak Titu zeñ akzukuamine shalda na akldé giemiki zeñ ni zũñnék. Akbiñgaki exa miñkabizhatshak, saldiñgak muldetua ipanamine shalda na zeñ akzukui, aldunaldi zhišekushamine nak. ¹⁴ Guatshak Titu gagagá nogukueñga, sekuamiñshijiñga akbenalgukuamakga agatsaldi mimatune nakna,

jiwak nakzukuazhámine. Akna namaklde za miñmeyanugamakga, maiñ shalda Tituk sekuamiñshiji akbenuge jiaga namak guaklduge ni zek. ¹⁵ Akze, Tituki ekí axatshamine be mimezhgisekuatshak akldé mimezhgajañguxa. Exa neyatshak, “¿amak axatsha zuñzegazhá gualdixá?” miñneshi, muldetua ipani, sakí atshakue miñsanegamakga axatshiji izhomine. ¹⁶ Akze, naski muldetua mizhekue alduna minshanaka nahéñ zhinik na zeñ minakzukuxa nzha.

8

Kágubakue muldetua kagaunegakue

¹ Gajakue, kaigaki Duwe ipananekue Masedonia baxe san san izhajuizhaldekakue Saldiña netshi Jateja éegaba guañ kajañgui kagauneguéñ zhinik sakí janshizhe ajanashane miñkualdaldiamak miñmeyaldikue. ² Ekueki kaxañ jibañ atui ashekualdatshak jiaga, zuxaita zalda zeñ kakldeshiña izhukakue. Ekí zeñ ashekuéñ zhinik na, agubisha nashi jika kaxaldaldakí ashekualdatshak jiaga, ji kaxaldé kagipenasúñ kakzegáaki, axautshikue agaxaunexaldiamak zuxaita zalda axegapanane. ³ Ekí axeshi na, mitsá axegaka za axegagába, axegaka guashiñki zuxaita axene nas naldi nakuakna miñmenaka. Akze, ni meja kaksané naldakí, ⁴ ekí zuñkakuañneshiñgaba akuane: “Nasúñ jiaga Duwe ipananekue jika agajueshkakue miyagaunexaldiamak juizhakuaminéñ yo atshiji

gaunegakue zúnajañgui miñgualdí.”* 5 Ekí zúñkakuañnegatshak, mitsá me axexaldixa jañguáñkalde guashiñki, zúxaita zalda axene. Akze, Jateja kajañguamak axáñ misha axaldáñ “nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú za ni naksanexaldí” ajañgui, akeguenik na, nasuñ Duwejañga kaksanegakualdiamak zúnetene nalguakna, “janshibeñga ni naksanexaldí” zúñkajaná guane.

6 Guatshak Titu miñgapakualgueñga axautshikue miyagaunexaldiamak paldata juizhakua-panakue miñmeji miñgaunekldane. Akna kaiga mokue miñkabizhatshak zúnake, paldata mi-juizhakualdixa jañguamine auxa mi-juizhakualdiamak miñgaunegakue agakuañnekalde. 7 Ekí nakualdi minuka: Duwe Jesú muldetua auxaga alduna mishixa. Aldéñ zúnekuane shalda miñgajieni na, muldetua auxaga shi mizhixa. Jateja sakí atshakue mimajañguamak muldetua auxaga atshindana miñzeka. Nasuñ ji-aga muldetua auxaga minazúnajañguxa. Ekí muldetua auxaga janshibé miyatshamakbeñga na, ekíga jika agajueshkakue jiaga auxaga kagauneshi gegakue ni mimajañgukú.

8 Ekí miñmeyaldatshak, ekí atshakue na miñgatsá niuwi miñgegakí. Ne, ezuakueja jika agajueshkakue agaunekldana kakzeká miñkualdi na, maiñ jiaga ekíga miyatshaldiák namak kezhgajañgui miyatshixa awatuñshakue ni mimajañgukú. 9 Akze, nauwijí Sáñkalda Duwe Jesúki guagasá éegaba guañ zúnajañguxa

* 8:4 8.1-4 Alm 15.26. Jeldusaldéñka zaldakue kagaxaunexaldiamak ajuizhakuane.

miñkualdashá. Ekí zúnajañgui na, jékaldaxaki saldiñga axaldé kabia izhogué jiaga, nuk mashiñgueniki nashi nuxa kagik kukane. Ekíki nasuñ niñkauwañki aldunaldi kabia, auxaga zuñkaldaldaldiamak.

¹⁰ Akna Duwe ipananeke jika agajueshkakuetshi juizhakui sakí atshakue shalda guiyaba miñmeyaldikue. Gueni ne kagiañki, maiñ misha gaunekldana miñzegéñ zhinik saldiñga zhaxañga paldata juizhakuapanaminane. ¹¹ Akna gaunekldana miñzeshi juizhakuapanaminamakga, kaigaki auxa juizhakua miñgualdí. Ekí atshiji, ezuak, ezuak mitsá me nuxa geminaka mutualdiake, auxabé gegakue. ¹² Akze, mieldeki aldunaxa zhinik gaunekldana akzegatshakna, mitsá me nuxa gegaka axaldé gegatshak, Jateja aldéñ akldunamak geká tuwi ipanaldixa. Ne, ezuaja ge guazhákldegauxa gegakue Jatejañki shishazhé.

¹³ Axautshikue ekí kagaunegakue miñmeyaldatshak, maiñ niñkauwañki jika miñgajuezhi, miñgisá za mizhekualdaldiamak jañguiñki miñmeyakí. Egaba maiñ, axautshikue na jika miñgajueshká zhualduxa miñkaldaldaldiamak. ¹⁴ Akna kaigaki maiñ jika miñgajuezhauxa miñkaldakna, jika agajueshkakue kagaunekbinaka. Ekíki niuwizhíne jiak, maiñ jika miñgajuezhi guatoxaldieñ, kauwizhéñ auxaga kaxaldaldaldieñki ji miñgajueshká miñgaxaunexaldiamak. Ekí miyatshaldiák, jika miñgajueshká zhualduxa miñkaldaldaldixa nzha. ¹⁵ Ai shaldaga na, Jatetshi múldigabak ekí zuñmeji sezhekldde:

“Mieldejañki matshuwi gakue pegatshak jiaga, kagajueshká guashiñki zúxaita kagabá guazhá. Azhi mieldejañki nauwa me pegatshak jiaga, muldetua agajuezhaxabe pene nakldá.”†

Titu Kuldintuxa gaxane

¹⁶ Guatshak Jateja naski minjani, miñgaunekldana nakzegamakga Titu jiaga ekíga akzukuane shalda na, “zeñ nzhakldék” akbeñkuge. ¹⁷ Ekí Titu akzegatoguakna, miñkabizhal neyakue kagakuañnegatshak zeñ akldeshi amak atshaldixa guaklde. Akze, aldéñgaba jiaga miñkabizhdana akzegatogamakga neyaldixa. ¹⁸ Amak kabiñgakagatshak, ezua Duwe ipanane jiaga agapa miñgakagakualdixa. Ai sigíki Duwe Jesú zunekwane shalda guaxaldiamak jiba atshijiñgaba izhuka nakna, Duwe ipanane san san ajuizhaldegauxakuejañki e shaldaki janshizhe za akuaka. ¹⁹ Akna Duwe ipanane jika agajueshkakuetshi ajuizhakuane kauldeyatshak zañgapa neyaldiamak ishkakuxane. Ekí paldata ajuizhakuane kakuldeñkalde iyapanatshakna, Saldiñga netshi Sáñkalda za akldé akzamakga agazukualdixa. Ekíga na, nasuñ jiaga kagaunekldana zañzeká zunawatualdixa.

²⁰ Guatshak paldata matshuwi ajuizhakuane nakna, kágubakueja saigaba nuxa guáñkalde nalda zañkakuashi guakuak, mozhua azhi maigua naldi uldeyakue jañguáñkalde. ²¹ Jinake

† **8:15** 8.15 Ex 16.18. Mauzeñga Jateja juldiúkue gakue jékaldeldi zhinik kagaktiñguane shalda guashi ekí sezheklde.

naldakí. Paldata ajuizhakuane nasuñ Jateja kakuldeyakue zuñgatsahamak kakuldeji kageñkalde zunatuwi na, kágubakueja jiaga ekíga zunatualdiamak atshindana zuñzeka nak.✧

²² Amak Tituk ezua agapa kabiñgakagatshak jiaak, mokue ezua Duwe ipananega kagapa miñgakagakualdixa. Eñki janshizhegaba atshiji, anuñka juizha Duwe ipananekue aldunaxa zhinik kagaunekldana akzeka zunatuñshane. Ne kaigaki maiñ alduna minshiji zhinik na akldé miñgaunekldana akzeka. ²³ Titu zunake nas na jibake miñgaunegakualdiamak askuí atshixa. Eñkáñ mozhua agapa aldehyaldixakueki Duwe ipananekueja gaxaldixa izhgakuxanekue. Ekueki Duwe Jesús za akldé akzamakga agazukuxakue. ²⁴ Akna, exa miñkaldeyatshak muldetua mizhgajañguéñ zhinik na, maiñki gaja mizhgajañguxa miné katuñshi miñgualdí. Ekíki Duwe ipanane san san izhajuizhaldekakueja maiñki janshizhe izhoshi, mizujañguxa miné sekuamiñshiji kakbeñkaldamakga miné atualdiamak.

9

¹ Guatshak Duwe ipanane miyagaunexaldiamake juizhakuakue shalda akldé miñmeji kalta miñkuzgauwakue nagatsaldakí. ² Jinake naldakí. Maiñgaba gaunekldana miñzeka minakué nak. Ekí miñzegéñ zhinik na gueni ne kagiañ Duwe ipanane miyagaunexaldiamak janazhik-tumine. Akna jai Masedonia zaldakuek, maiñ

✧ **8:21** 8.21 Pr 3.4

Akeyaxa zaldakue atshak zhinik ekí janazhik-tumine mizhekue sekuamiñshijiñga kakbenuge. Ekí mimaldukatshak zhinik na, naki saldiñga “ake, nasuñ jiaga ekíga ni atshakualdí” kakldekshamine.

³ Naldatshak neyagá nokugeñga amak paldata mijuizhakualdixa jañguamine auxa mijuizhakualdiamak Duwe ipanane maigua nekue naksajañga miñgaunexal miñgakaxaldikue. Ekíki kaldeyatshak, sekuamiñshanugamak auxa juizhakuamine mimawatualdiamak. ⁴ Azhi, amak juizhakuazhá guamimakuashíñki, Masedoniaxa zaldakue nas na exa aldeyaldiák, “amak ajuizhakualdixa nakldá” mimakuakldugéñ zhinik jiwak nakzukuaminaka. Ne maiñ míñgaki, akldéñga jiwak miñzegaka naldashá. ⁵ Ekí nakna, mimatuál neyagáñga ai Duwe ipanane maigua nekue miñgakagakue nagatsé jañguanuge. Amak aldeyatshak, agajueshkakue miyagaunexaldixa matshuwi mijuizhakualdixa guakbinamak auxa mijuizhakualdiamak miñgaunexaldixa. Ekí miyatshaldiakna miñgipenasúñ miñzeshi, egaba miñgasaneshi nuxa gegazhámine, aldunaxa zhinik gaunekldana miñzeshi gemine naldaldiamak.

Matshuwi gegakue

⁶ Ekí be izhgisekuakue: Mieldejañki zulda nauwa me nixaldiake nauwameñga gakue guxaldixa. Matshuwi nixaldiake matshuwi guxaldixa naldashá. Ekibeñga na, mitsá me

gaunegakualdiamak gegakualdiake, Jateja atshañkaldauxabeñga zuñkatshaldixa. ⁷ Ekí nakna ezuak, ezuak mitsá me nuxa gexaldixa itshananauxabé gegakue. Amak gegatshak, agipenasúñ akzeshi juizhi, ni kamañ naldi gegakue axasanexaldiák nuxa gegakue agatsaldakí. Jinake naldakí. Mieldeki gaunekldana akzeshi, zeñ akldeshi geke na Jateja izhga-jañguxa nak.✧ ⁸ Akze, Saldiñga netshi Jate zunake éegaba zuxaita zalda guañ zunajañgui ji zuñgajueshká guashiñki zúxaita, muldetua auxaga zuñgegaka. Ekíki mitsakgaba zaldaldieñ, ji zuñgajuezhauxa zuñkaldéñ na, saldiñga janshizhe nalda zuxaita zalda atshakualdiamak. ⁹ Ai shaldaga na ekí sezheklde:

“Mieldejañki jika agajueshkakue agaunexaldiamak matshuwi jika agexaldiakna,

Jateja ekí atshane akuizhanazháldi, janshizhegaba axatshál za nogataná nzha.”✧

¹⁰ Akze, Saldiñga netshi Jatejañga káguba zuzixaldiamak zulda agegamakga, gakue galdiamak jiaga ageka. Ekibeñga na, Jateja ji miñgajueshká muldetua auxaga miñgegeñ zhinik na, axautshi jika agajueshkakue akldé akldéñga kagaunekbinaka miñkaldaldaldixa. Amak gaunexabinogatshakna, zulda zhikldegamakbé janshizhe atshá matshuwi miñkizhikldexaldixa.✧ ¹¹ Akze, Jatejañki saldiñga zeñ mimajañgui mual zúxaita miñgeka. Ekíki mitsake káguba jika agajueshkakue mitualdiák, muldetua

✧ 9:7 9.7 Lk 6.38 ✧ 9:9 9.9 Sal 112.9 ✧ 9:10 9.10 Is 55.10

kagaunekbinaka mitualdiamak. Akna, nasuñ agajueshkakuetsi matshuwi juizhakuamine kakuldé gakuatshak zhinik na, Jatek matshuwi “zeñ nzhakldék” agabeyaldixa nakldá.

¹² Duwe ipananekue ekí miyagaunegatshak, ji kagajueshka za kaxaldaldaldiamak kagaunegagábaki, ai iyapanéñ zhinik Jatek “zeñ nzhakldék” matshuwi miyagabeñshixa.✧

¹³ Jinak maiñ kagaunekbine shalda Jatek “zeñ nzhakldék” agabeji, akldé agazukualdixa naldakí. Maiñ Duwe zunekwane namak jañguaminéñ zhinik na aldéñ mimajañguamak mizhekue atualdixa. Ekíga na, maiñ zuxaita zalda kauwizhéñ kagauneshi, axautshikue jiaga kagaunekbine atualdixa nak. ¹⁴ Kauwizhéñ zhinik matshuwi mimajañgui na, Jatek mimagabeyaldixa. Jinake naldakí. Jateja zuxaita zalda éegaba guañ mimajañguéñ zhinik ekí muldetua yo miyatshaldiamak mimajañgushane nak. ¹⁵ Akze, Saldiña netshi Jateja Asukuá zunekualdal zñgakagatshakna zuxaita zalda, guagasá atemajañ zeñ zaldaba zñgene nak “¡zeñ nzhakldék!” kuizakbejí.

10

Jateja Pábuldu sanexa niuwi agene

¹ Kaiga zúnake naski Duwe Jesú aldénga aguáñ zhikzukui, sam akzaldi miñgakuañnegakldegamak, ezua miñgakuañnexaldikue. Ne ezuakueki nas maiñ na izhokugeñki zhe nakzeshi, zukuak

✧ 9:12 9.11-12 2Kt 1.11; 4.15

zukuak atshazhúge ne, maiñ na izhogakí nokugéñ zúnake kalta miñkuzgauwaldatshak, nakzék naldakí zukuakuge nalda naxakuaka.

² Naldatshak ekí nalda naguakakue axazukasúñze miñgakuañnexaldikue. Ekíki exa mimatuál neyaldatshak, nasúñki Duwe ipanazhánekue kakldegamak zúñneshi kizhuka zúnakuagatukakue nakzék naldakí gama kagashaldikue jañgugamakga, gama miñgashakue naxazguí guamiñnegak.

³ Akze namak, káguba nuxa kaldaldatshak jiaga, jai kagik Duwe ipanazhánekueja kaguldiñkakuek kaugakshamak agatsaldi nuxa nasúñki kaukshañkáalde. ⁴ Ni kagik zaldakueja kaguldiñkakue na axaukshatshak ji jiba agabeñkakue na nuxa kaukshañkáalde. Akze, kaukshiji, shanek agubiyakualdiamake Jatetshi kamak za kaxaukshixa. Ai kamak na jisé miyagaba kama guxanéñ naldaksánshi, kagubixa. ⁵ Ekí ai kamakga kaukshiji na, múldigaba zhiksashak agubiji, saldiñga nalda sekuazhikshiji mual Jate me ne mikualdakue itamakuxak kagubixa. Amak kagubiyatshakna, saldiñga jañgua nahauxak, mikldexa nahauxak agubijiñga Duwe Jesúja za aksanexaldiamak akuldeyañkalduka. Ekíki e amak axajanashaldiamak. ⁶ Guatshak maiñ zúnake Duwe miñsanegauxabe za mizhogapanatshak zhinik na, mitsakgaba ezuake Duwe amak axatshazhá gualdiák, guiyaba tuñshakualdixa nakldá.

✧ **10:4** 10.4 Ep 6.11-17

7 Guatshak mimikenáñ ji zegatuka muldetua tu miñgualdí. Exaki ezuakue Duwe Jesúja kauwizhéñ za kezhgakuxane izhajanatshak, nasuñ jiaga zunezhgakuxanega ne kakldegakue kagatsé. 8 Akze, Duweki mimakuiyakshi mual akldé akldéñga alduna mishaldiamak na miñsanegakue niuwi zuñgene. Ne miñgisalshi mual aldéñ alduna ishabinśa miñgualdiamak mimakuakualdixa zunake niuwi zuñgegazháne. Ekí niuwi zuñgene nauwa zuxaita sekuazhikshiji miñmeyaldikuák jiaga, jiwak nakzegazháldixa. 9 Guatshak zhe miñzukualdikuamak nuxa kalta miñkuzgauwatokuge najañguakue mimajañguakí nzhakú. 10 Akze, ezuakueja naski kaltake kamañ naldi, kaxañ miñmeji miñkuzgaukuge ne, nas naldi mimikenáñ miñkazguaxaldatshak zunake, ni meki nakzé natuazhé, muldetua naldukaté nokldana agatsaldi dulda miñshazhúge nakuaka. 11 Ne ekí nakuakakueki ekí kakldegakue. Nas mimikenáñ isuñ jiaga kaltak sakí agatsaldi miñkaldekuge nake, exa neyaldatshak amak agatsaldiñga miñkaldaldaldikue nakldá.

Pábuldu zúxaita sekuazhikshazhé

12 Guatshak naldagálde shizhixakueki kauwizhéñgaba akldé izhgazukui izhukakue. Ekí izhgazukualdiamake, amak izhogatuka azhi izhogakí nogatukakue ataba atabañ zhinik ishkatatuwi akuajamak nuxa atuaturakue. Ekí ajanashatshak sáñkalda aksúñzekue naldi ekí ajanashixa. Akna nasuñga kauwizhéñ na zhualdixa zuñzé awatuñshakualdixa

zuñnegazhé. ¹³ Akze, nasuñ zúnake Jateja jiba axatshakualdixa zúnezhgakugazháne shaldaga sekuazhikshañkaldáaldixa. Ne Jateja miya me jiba axatshakualdiamak zúnezhgakuxaneñka jiba katshixa shalda za na sekuazhikshanazúnaka. Akze, aldéñ naldi maiñ nugeñka jiaga jiba axatshakue, miñsanegakue zúnezhgakuxane. ¹⁴ Azhi nasuñ maiñ nugeñka neyazháñkalde guashiñki exa sakí zeklde shalda sekuazhikshakue zuñgatsaldakí naldaka. Ne Jateja zúnezhgakuxanamak, nasuñ misha mimijí kuíbulduxa Duwe Jesú zúnekualdal naklde shalda miñmeyal neñkaldéñ zhinik na, eñka amak jiba axatsháñkalde shalda guakldazúnaka.

¹⁵ Naldatshak Jateja mani, ji jiba axatshál zúnezhgakugazháne, axautshija axatshane ne, nasuñ atsháñkalde jana ni mitsák sekuazhikshañkaldáaldixa. Ne, Jateja maiñ nugeñka jiba axatshakualdiamak zúnezhgakuxane nakna, Duwek akldé akldéñga alduna mishaldixa ni kabimajañgú. Ekí aldunaldi miñguildegéñ na, akldé, akldé maiñ nugaldi Jatetshi jiba axatshanazúnaka naldaldixa. ¹⁶ Ekíki Duwe Jesú zúnekuane shalda mimijí kuíbuldu zhinik agajué zaldi jiaga guaxal nenazúnaka naldaldiamak. Akze, maniñgaba axautshikueja Jate jiba axajanashaneñka ne, nasuñga axatsháñkalde jana, sekuazhikshasuñ zuñzeka nakldá.✧

¹⁷ Ne, Jatetshi múldigabaja ekí zuñmeñka: “Mieldeki sekuazhikshindanañga akzexaldiake, Saldiñga netshi Sáñkalda shalda, e atshane

shalda za na sekuazhikshakue nakldá. "☆ 18 Akze, mielde "janshibé ni atshí" tuakue naldakí. Eñki Jateja naldi "janshibé atshixa tiuwi" guaka. Ne axaldáñgaba "janshibé atshikuge nzhakú" sekuazhikshéñ nuxa tuakue naldazháldixa nzha.

11

Naldagálde shizhixakue

¹ Guatshak kaigaki nakldegagálde jana miñmeyaldatshak jiaga, abeti naxaldukakue ni mimajañgukú.* ² Naski Nauwijate ají za minaldaldixa mimajañgui minjanamakbe minjani izhokuge. Akze, ezuaja abunzhi numa nexaldixa ashisha guaneki sigí izhguajagáldega gexaldiamak numañ izhgatuñka. Amakbeñga na, maiñ Duwe Jesútshi za izhoshiñga aldéñ nugeñka mimakuldeyaldikuamak numañ mimatundana nzhakzék.† ³ Naldatshak jiaga ekí minjankuge. Jiséki sha atsha izhate guane takbijañ nauwisaxa Eba naldagálde nuxa jian akzukuanamaga, saigaba naldagálde jian miñzukuatshakna, maiñ miñgatsauxa Duwe Jesútshi za minaldaldixa izhgakuxamine ne, aik mimejuldukshaka minjankuge.☆ ⁴ Jinake ekí minjanakí. Ezuakuejañki Duwe Jesú me ne shalda shi miñkaldiya guazháñkaldamak

☆ **10:17** 10.17 Jer 9.24 * **11:1** 11.1 Jinake ekí kakkbeyazhá. Naldagálde shizhixakueki Jateja exa zaldakue shi kaxaldiyaldiamak izhgakuxane akuaka ne, Pábulduki ekíga izhgakugazháne akuaka nakna, namaklde kakualdaldiamak. † **11:2** 11.2 Jñ 3.29; Aux 19.7; 21.2; 22.17. Jatetshi múldigabaja nasuñ Duwe ipañañkaldekuañ auxa zegatshak Duwe Jesú na numa negakualdixa jana zuñmeñka. ☆ **11:3** 11.3 Gn 3.1-13

agatsaldi shi miñkaldiyatshak jiaga, egaba kaxalduksi, kagipana miñguxa. Ekibeñga na, Duwe zunekwane kabiñmeyatshak ipana guazháminamak agatsaldi miñgabeyatshak jiaga, egaba kagipana miñguxa. Ekiga na, Duwe mipanatshak Jatetshi Alduna ipanamine ne jiak, mokue ezua alduna ipanakue miñgabeyatshak amak kagipana miñguxa nak.✧

⁵ Naldatshak ekí naldagálde shi miñkaldixakueki Duweja ají múldigaba guaxal zunakaxanekuañ zhakaldak kakzé izhajanatshak jiaga, kauwizhaguáñ nakzé itshanazhúge. ⁶ Akze, naski muldetua naldukaté nokldana shizhiya nakzegazháka nanugák jiaga, Duwe shaldaki namak nakuéñ zhinik, muldetua shi miñkaldikuge. Nasuñki mimikenáñ atshatoñkaldauxa namak zuñkué mimatuñshi izhoñkalde naldashá.

⁷ Guatshak naski Jateja Asukuák zunekwane shalda shi miñkaldiyatogukuéñ, ¿akldé miñzukualdikuamak, aguáñ zhikzukui ji nagajueshká miñshishazhánuge nak shi sha atshanuge minajañgú? ⁸ Akze, shi miñkaldiyatogukuéñ, Duwe ipanane san san ishjuizhaldekakue niñkauwañki ji nagajueshká nakuazakaune. Guatshak ekí nakuazakaune ezuakuejañki miñgaunexaldikuamake axautshikue itushekluge naxajanka. ⁹ Akze, exa miñkizhogatogukuéñ, Duwe ipanane Masedonia zaldakue natuál aldagatshak, ji nagajuezhauxa nakualdaguakna ni me jibañ akzukuiñga miñshishakue nagatsaldazhá.✧

Naski axańga sakígaba jibań mińzukuasúń nakzekldamakga, kaíga jiaga ekíga ni jańgukú. ¹⁰ Akze, ezua shalda sekuazhikshikugega ni meja nazikugazháldixa. Aiki eńgui Akeya baxe, Duwe shalda guakuge shaldaki ni ji ipanazhánuge. Ekí mińmeyaldatshak Duwe Jesújańki namaklde za guagamakga ni mińmeńkú. ¹¹ Azhi ¿ji nagajueshká mińshishakí naugé mińmeyaldatshake, mimajańguakí naugé ska minajańgú? ¡Akze, naski Jatek akualdi nokuge, mimezhgajańguge nakldá!

¹² Naldatshak ji nagajueshka mińshisha naldakí shi mińkaldikugamakga za shi mińkaldiyal noxaldikue. Ekíki naldagálde shi mińkaldixakueja nauwizhuxa akzekue sekuazhikshindana kakzegatshak jiaga, sekuazhiksha kakzegazháldiamak. ¹³ Ekueki Duwe Jesúja ají múldigaba guaxal kakagazhánekue. Naldatshak jiaga, Duweja kakaxane jana ishkazguanekue mińkizhańkatshakna, naldagálde nuxa jian mińzexaldiamak mińkazguakakue. ¹⁴ Guatshak “¿jinak ekí ajanashixá?” jańguakue naldakí. Jisé naldi jiaga Jateja guaklde uldeńkajań muńshí ishkazguane izhańkaxa nak. ¹⁵ Akna, eńki naldakldegamakga jisék axazauńkakueki kauwiji sáńkalda ishkazguamakga Jatek za axazauńkakue, jian za atshixakue jana ishkazguane mińkizhańkaxakue. Naldatshak jiaga, aldiweki Jateja sakí ajanashane shalda kaxatshakuamak kaxatshaldixa nakldá.

Pábuldu Duwe Jesú shalda sha akuane

16 Guatshak nas shalda mokué miñmeyaldatshak, nakldegagálde jana ekí miñmeñkuge najañguabináldi. Azhi ekí minajañgualdiák jiaga nagipani, nauwa nuxaki sekuazhikshaldikuamak naldukakuega. 17 Ekí axaldáñ sekuazhikshiji miñmeyaldatshak, nauwijí Sáñkalda Duwe Jesúja guagakldegamak agatsaldiñki miñmeyagába, nakldegagálde jana nuxa ekí miñmeyaldikue. 18 Akze, kagik zalda matshuwi nekueja kauwijí jiba shalda sekuazhigashixa nake, nas jiaga nauwa sekuazhikshaldikue. 19 Naldatshak maiñki muldetua mishkué mitshankakue naldatshak jiaga, akldegagáldekue naldagálde shi miñkaldiyatshak abeti kaxalduka miñguxa. 20 Akze, ekueki kauwizhashi mimakuane, miñsanekakue. Ekíga na, mimizhakaldak kakzék izhajani na, aguáñ miñgazukui waxa miñkabuka, azhi ji miñkaldé jiaga minasaji juizhi minakuka. Ekí mimakuatshak jiaga, maiñki egabá abeti mizhekue. 21 Ne nas zunake nakzék naldakí ekí mimakua nakzegazhá guanéñ zhinik ¿jiwak nakzegakue shi minajañgú?

Akze, kauwizhéñ kakzék naldakí jigaba shalda sekuazhigashaka kakldegake, nas jiaga ekí nakldegagálde janañga nashaldá miñmenaka nzhakldék. 22 Kauwizhéñ Jateja juldiú saná izhgakuxanekue aldé akuagake, nas jiaga ai sanága naugé. Kauwizhéñ Isayélkue aldé akuagake, nas jiaga aiga naugé. Kauwizhéñ nauwibama Abaldahám shtukua aldé akuagake, nas jiaga e shtukuaga naldashakú. 23 Ekí

miñmeyaldatshak, nakldegagálde janañga ekí nekldaka. Kauwizhéñki Duwe Jesúk axazauñkakue aldé akuagake, nas míngaki kauwizhéñ zhakaldak axazauwi izhokuge. Kauwizhéñ mitsá jiba axajanashixá zhakldé jiba axatshanuge. Amak axazauwi na, kauwizhéñ zhakldé kalseldi nabexane. Ekíga na, kauwizhéñ zhakaldak Duwe shalda kuizhushak nagaldabikshiñgaba, mitsá juizha naki nakuaxabaté nakuxa naldashá.✧

²⁴ Nasaná juldiúkue jatshiwa baxe 39 juizha kuizhushak nagaldabikshane.✧ ²⁵ Ekíga na, maikbaxe ezuakueki kaldik nagaldabikshane. Azbaxeki, nakuaxaldiamak jagi naziypune.✧ Maikbaxe neki níbunik neyatogukuéñ balku tuasánane. Azbaxe neki tuasánatshak, níbuni ne zaldi ishá atiuwiñ, atseñ nonuge. ²⁶ Duwe Jesú shalda guaxaldikuamak san san neyaldatshak, jibañ tuwi naki shuixabaté nagisane. Mitsá juizha nina naki nakabaté nagisane. Azhi naki neyatushexabaté nagisane. Azhi nasanákué, axautshi sanákue jiaga naki sha nakuabaté nakuane.✧ Kuíbulduke naki shuixabaté nagisanamakga káguba isúñ zaldi zuxaitatogukuéñ jiaga, naki shuixabaté nagisane. Ekíga na, níbunik zuxaitatogukuéñ naki shuixabaté nagisane. Ekíga na, naldagálde nuxa Duwek agapa aldeñka akuakakue jiaga naki nakuaxabaté nakuane. ²⁷ Akze, Duwe shalda jibañ tuwi, matshuwi juizha jiba axatshijiñgaba kaba nal-

✧ **11:23** 11.23 Ajsh 16.23 ✧ **11:24** 11.24 Dt 25.3 ✧ **11:25** 11.25 Ajsh 14.19; 16.22 ✧ **11:26** 11.26 Ajsh 9.23; 14.5

dakí izhokuge. Mitsá juizha ni naklduni, maldi nakuí, azhi gakue tuazháldi záaki izhokuge. Atshuake auxaga zhakuá naxaldaldazhé, sui nakzeshi izhokuge.

²⁸ Ekí niuwabake jibañ tuatogukuéñ, niuwi neyauxa aldunaldi jiaga jie nakzeshi Duwe ipanane kue san san zhekue kue, “sakí alduká” kejani izhokuge. ²⁹ Ekí kejani na, mieldeki auxaga aldunaldi kama axaldaldakí ne akzeka, e na ekíga nakzeka. Ne, ezuajañki Duwe ipanane ijuldukshatshak, ni nauwa nakldunazháldi, aiki nusá nakzukuxa.

³⁰ Akze, nas sekuazhikshakuega nagat-sexaldiake, axaldáñgaba miyaki auxaga kama naxaldaldagálde awatuñshikuge na sekuazhikshaldikue. ³¹ Ekí miñmeyaldatshak Saldiñga netshi Jate, nauwiji Sáñkalda Duwe Jesútshi Ajatejañki namak za miñmeyatokuge akualkuge. Aldéñ za na akldé akzamakga akzukuakue zaldataná.

³² Akna kuíbuldu Damaskuxa sakí nagisane miñmeyaldikue. Atshak baxañ, ezua sáñkalda Aldeteja Damasku agaksanexaldiamak itenejañki ají kabukue kuíbulduk zhinik akzuxaitaldatshak nakuxaldiamak jeñ akté.

³³ Guane nalgué, ai kuíbulduki jakshizha ibekue nalguák, ezuakuejañki gamañkaldak najuldukshiñgueniki, jakshizha pokueñka ga naxajieñguñguake nakuí guanuge nzha.✧

12

Duweja Pábulduk mu agisekuane

¹ Guatshak nashaldá sekuazhikshakue nagatsegatshak jiaga, axeséga nuxa ekí guakldaka. Naldatshak nauwijí Sáñkaldá Duwe Jesúja aldunaldiñga natuñshane, mu nagisekuane shalda guaxaldikue. ² Akze, nauwijí Sáñkaldaja jékaldaxa, Jate izhogeñka nauldeyeni* kaigaki 14 kagi na zegatók. Ekí nauldeyatshak, aldunak nuxa azhi abuá nañga nauldene muldetua naksúñ, Nauwijateja za akué. ³ Akze, jékaldaxa nauldene nakualdatshak jiaga, aldunak, azhi abuá nañga nauldene Jateja za akué ne, naski naksúñ. ⁴ Ekí jékaldaxa nauldeyatshak, káguba duldashaka guashiñki zhakaldak janshagatsaldi azakuagaté nuká guanuge. Azhi guakldaka guashi jiaga, Jateja ni mek akbeyakue najañguazhé. ⁵ Akze, Jateja ekí natuñshane shaldaki sekuazhikshanaka. Naldatshak axaldáñ sekuazhikshagábaki, nasgaba auxaga kama naxaldaldagálde shalda za sekuazhikshaldikue. ⁶ Naldatshak nashaldá sekuazhikshindana nakzeguashíñki amak atshanaka. Ekí namaklde nexaldikuák, nakldegagálde nuxa neklduge naldazháka. Naldatshak káguba nakzá naldazháuxa natuwi guakuak ekí negazhaldikue. Ne saldiñgaja sakí izhogaté natune, sakí guagaté naldukanéñ zhinik za na, me naugé natuakue ni jañgukú.

⁷ Guatshak Jateja guagasá atemajañ mu nagisekuane shalda sekuazhiks-

* **12:2** 12.2-4 Galdieguke Pábulduja sekuazhikshiji guakuak “ezua sigí Duwe ipanane tuñgeki” guagatshak, eñki aldéñ shaldaga guashiñga.

hazháldikuamak, aldéñga jiséja ají nashi abuák guiyaba natuñshal gaxaldiamak ibesá guane. Aiki juajué mikldene, niñka niñka mikzukuakuamakbe nakzukualdixa naktene, jibañ nakzukuxa. ⁸ Ekí naktene nakna, maikbaxeñga nauwiji Sáñkalda Duwe Jesús “nazikuxa makualdí” agakuañneklduge. ⁹ Guatshak ekí nuxa nakiyó: “Naski atemajañ éegaba guañ majañgugeki auxabé mizhokshaka. Akze, ma mitsák auxaga kama mixaldaldagálde ne mikldegatogéñ, atshakna akldé giemiki nají kama auxaga migaunexaldikuamak migekuge atualdixa nakldá.” Ekí nakbenéñ zhinik na, nasgabagaki auxaga kama naxaldaldagálde shalda sekuazhikshiji, zeñ itshanaldikue. Ekíki Duweja ají kama auxaga nageshi, muldetua nagaunexaldiamak. ¹⁰ Akna Duwe axazauwatokugéñ mitsakgaba kama nakualdaksá nakzegatshak zeñ itshanaldikue. Ekíga na, kágubakue nalda naguashi, jibañ natuñshi akuatshak zeñ itshanaldikue. Ekíga na, kaxa nagatsegatshak zeñ itshanaldikue. Azhi Duwe shalda sha nakuatshak zeñ itshanaldikue. Jinake naldakí. Mitsake kama auxaga naxaldaldagálde izhogatokugéñ, Duwek zhinik auxabé kama naxaldéga nak.

Pábulduja exa zaldakue kejani izhone

¹¹ Naski sekuazhikshaldatshak, nakldegagálde jana nekuge. Naldatshak maiñga ekí akuagakue naxazguamine. Jinake naldakí. Maiñ janshibé miñkatshiji izhokuge sekuanakshakue

miñgatsahamak atshazhá guamine nak. Akze, Jate nagaunegakí guashiñga, nasgaba ni jiñ zauwazhánaka. Naldatshak jiaga, naldagálde shi miñkaldixakueki Duwe Jesúja ají múldigaba guaxal zunakaxanekuañ guashiñki nauwizhakaldak kakzé izhajanatshak jiaga, naski kauwizhaguáñ nakzé naldazhúge. ¹² Naldatshak exaga miñkizhogatogokuéñ, Duwe Jesúja ají múldigaba guaxal nakaxanamak ne mimatuñshanuge. Miya zhinik ekí mimatuñshazhá. Jibañ nagatsegatshak jiaga, egaba abeti izhokuge, ajanashaté tu guabínamak atshaldatshakna “jsakí ekí atshixá!” naganamine nak. ¹³ Exaga na, Duwe ipanane san san ishjuizhaldekakue nugaldi izhokugamakga maiñ na izhonuge ne, ezua agatsaldak za na sha izhonuge. Aiki jibañ miñzukuasúñ nakzeguakna, ji nagajueshká miñshishazhánuge. Ai shaldaki sha miñkatshanuge minajañgualdiake naxabetá miñgualdí.

¹⁴ Akze, naski maikbaxe ne mimatuál neyaldikue janazhiktuaté nzhokú. Amak neyaldatshak kaiga jiaga jibañ miñzukuasúñ nakzeshi na, ji nagajueshka miñshishazhaldikue. Akbiñgaki, ji miñkaldé me nagegakue mimajañguakí, akldé akzeki axaldáñ akegakue mimajañgugák. Akze, sukua nóñgutsekueja kauwijatekue ji kagajueshka kaxaldaldaldiamak numañ katuakue kagatsaldazhé. Ne jatekueja guana numañ katuakue kagatseka. ¹⁵ Ekí nakna

☆ **12:12** 12.12 Alm 15.17-19

maiñki nají sukuakue jana, aldunaldi auxaga miñguildexaldiamak, mitsá atshanakldegauxa zeñ nakldeshi miñkatshaldikue za itshananuge. Ekíga na, jika naxaldauxa jiaga maiñ shalda genaka. Ekí naski akldé akldēnga mimezhgajañgugéñ zhinik na, ¿maiñki aguáñ, aguáñ minajañgualdixa shi na?

¹⁶ Akze, miñkizhogatogukuéñ, jibañ miñzukuazhánuge muldetua miñkualdi nokuge. Naldatshak jiaga, ezuakuejañki ji miñkaldé minkuxaldikuamak, naldagálde nuxa jian miñzukuanuge nakuaka. ¹⁷ ¿Sakí shi ji miñkaldé minzaji minkuxanakú? Azhi ¿miñgakaxanugekuek shi amak mimakushanakú? ¹⁸ Naldiñki Tituki miñkabizhaldiamak agakuañnexaldatshak, ezua Duwe ipanane nañga ishka kakaxanuge naldashá. ¿Azhi Titu shi ji miñkaldé minzaji minkuxa na? Ekueki nas na askimimé alduna jañgui, zhualduxa jian izhoxañkalduka ¿miñsúñ shi na?

¹⁹ Azhi ¿sha zunakuaklde nak zhikzukuagakualdiamak nuxa jalde kalta miñkuzgauwatokuge shi minajañgú? ¡Ekí naldazháka! Duwe Jesútshi naugakna, Jate natuaté nogéñ, miñgaunexaldikuamak jalde kalta miñgakauwatogashakú. Akze, mimezhgajañgugéñ zhinik guana saldiñga atshikuge, miñmeñkugéki, aldunaldi akldé akldēnga mimakuiyakshaldikuamak ekí miñmeyatogashakú. ²⁰ Jinake naldakí. Sakígabaki exa neyaldatshake, mimajañguá guazhánugamak izhoxalga te mimatunaka

ijankugák. ¿Azhi askuí alduna izhogasúñ miñzexalga zhinik múldigaba zhiksashalga mizhekuega ska mimatualdikú? ¿Azhi jika mimijígaba naldakue jañgualga, azhi zuxaitá itsauldalga minuka ska mimatualdikú? ¿Azhi axautshikue nalda aguaxalga, azhi dulda guaxalga ska mimatualdikú? ¿Azhi maiñ za miñzé itshanalga, ni meja miñsanegasúñ miñzexalga minuka ska mimatualdikú? Ekí atshalga mimatualdikuák guashiñki, miñnunazhámak kaxañ miñkaldegakue nagatsaldaka. ²¹ Akna, exa miñkaldeyaldatshak sha atshalga minoxaldiák, Jate jiwak nakzukushi, nabauñshaminaka. Akze, anuñka minekueki alduna nusagatse za jañgui, mimisewá naldagáldekue na askuildek atshiji, mimijí abúa na atsha guasúñzamak atshiji, sha atshindana miñzekaja miñsanegamak za atshiji naxalga minuka. Ne mokue mimatuál neyaldatshak, ekí sha atsha mashagáñga mimatualdikuák, matshuwi itshanaldikue naldashá.

13

Aldiwe guiyaba keshkaldukshane

¹ Kaiga maikbaxe ne miñkabizhaldikue. Akna, mieldeke ezuañki sha atshane minakbeyaldiake miñjuizhanagába, mieldeke ezua sha atshane agatsé axezhaxaldiamake, mozhua azhi maigua tunamak nekue juezhaldixa[✧] Jatetshi múldigabak sezhekldamakbe za sezhgauwakualdixa. ² Axañga muzhbaxe ne

✧ 13:1 13.1 Dt 19.15

miñkabizhatogukueña, “mokue naxaldatshak, sha atshabinuka alde majakíña, azhi mieldeki sha atshaté tualdikuák guiyaba akizhaxaldikue niyó,” mimeshkaldukshanugamakga, kaiga maiñ na isúñ jiaga ekíga mimeshkaldukshaldikue.

³ Maiñki Duwe Jesú naksanegamak guagatokuge mimatuñshakue minakshishamakga guiyaba miñkizhaxaldatshakna, aldéñ naldiña nakuakshixa mitualdixa. Akze, Duwe Jesúki sakígaba mimakuatshak kama axaldaldagálde jana mimakuagába, kama nahamak za miñkatshixa. ⁴ Namak, Duwe Jesúki kama axaldaldagálde jana kágubakueja kaldixa axaldiya akuaxanane. Ekí akuagatshak jiaga, Jatejaña ají kamak izhgaldakshatshakna, izhoshiña izhokshatuka. Ekí Duweki kama axaldaldagálde jana izhonamakbe, aldéñ ipanañkaldekuañki kama zañkaldaldagálde jana nuxa kaldé. Naldatshak Jateja ají kamak Asukuá izhokshanamak ajíkuañ zñezhokshixa nakna, ají kamakga miñgauneshi miñkazauwakualdixa nzha.

⁵ Axaldáñgaba Duwe Jesú namak jañgui, alduna ishalga minuká zhikzuziyakue. Amak Duwe alduna mishixa miyatuatshak, aldéñ mimijí aldunaldi izhuka ¿miñsúñ shi na? Azhi ek alduna ishabíne nake, aldéñ mimijí aldunaldi izhogagálde naldaldixa. ⁶ Ekibeña minazunatuatshak, “Duwek alduna kishixaga, aldéñ ají múldigaba guaxal zñakaxanamak ne minazunatualdixaga shakldá” ni mimajañgukú.

⁷ Akze, nasuñki maiñ sha atshabináldiamak Nauwijatek mimakshishi ni guañkaldók.

Naldatshak, guiyaba miñkizhagakue zũngatsexaldiák zũnake, nasũñ namak Duwetshi kaldé, aldéñ ají múldigaba guaxal zũnakaxanamak ne atualdixa. Ne amak zũnawatuñka azhi zũnawatuazhé ijanagábaki, egaba jian mizhekualdaldiamak zũnake minjani kizhuka. ⁸ Akze, namakldeja guak guazhámak atshazhánazũnaka, ne namaklde za atshanazũnaka. ⁹ Akna jian mizhoxaldiake, nasũñki kama zũñkaldaldagálde nak guiyaba miñkizhagazháñkalde zũnakuaxaldiák jiaga, zeñ zũñnexaldixa. Mimijí aldunaxa kama miñkaldé mizhekue shalda zeñ zũñzeshi na, Jateja aldunaldi miñguildexaldixa mimajañguauxabe mimakuiyakshakue na mimakshishañkaldók. ¹⁰ Akna jinak exa neyagáñga kalta miñkuzgauwakí. Exa neyaldatshak sha atsha majamine mimatualdikuák, nauwijí Sáñkaldaja guiyaba miñkizhagakue niuwi nagenamak kaxañ naldi miñkizhagakue nagatsaldazháldiamak. Akze, Duweki mimakuiyakshi mual akldé akldéñga alduna mishaldiamak na miñsanegakue niuwi nagene. Ne miñgisalshi mual, aldéñ alduna ishabiñsá miñgualdiamak mimakualdikue zũnake niuwi nagegazháne nakldá.

Aldiwe kakbene

¹¹ Gajakuañ, aldiwe miñmeyaldikue naldukaté nogwiñ. Zeñ miñneshi, Jateja izhogakue mimajañguauxabe mizhekualdaldieñka miyakldañkaldixa za itshani miñgualdí. Duwe ipanaminekuañ muldetua aldunaldi askimimé miñneshi, señgaba zhe minoxaldí.

Ekí mizhekualdaldiakna, Nauwijate muldetua zúnajañguxa, e za señgaba zhe zúnaldokshixaki maiñ nañga izhoxaldixa nakldá.

¹² Maiñ Duwe ipanaminekuañgaba mitsák miyatuatshak, ajañgui mual za mishkazguaxaldí.* ¹³ Saldiñga Duwe ipananekue jai zaldakueja mimajañgui ashekue miñmeyakue ni akuák.

¹⁴ Nauwijí Sáñkalda Duwe Jesú éegaba guañ mimajañgualga shi noshí. Nauwijateja aldéñga mitsá mimajañguxa muldetua shi mimatuñshí. Jatetshi Aldunaja aldéñ na muldetua mimeshkabakui, Duwe ipanaminekuañgaba jiaga muldetua mimeshkabakui shi mimezhokshí. Ekíga shi naldí.

* **13:12** 13.12 Juldiú sanákueki ishkazakuaxaldiamake waxak nauwa alduzguxa.

Jatetshi múldigaba
Kogi: Jatetshi múldigaba New Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kogi)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

7c5b6db6-c9a4-56c8-a822-4345cd7bafc0